№ 54 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 25

1905

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 54 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 25

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

Վշտահար Եփեմիա Խատիսեան և Գայանէ Գէորգեան Կօվալեանցները, Եղիսաբէթ Սարգսեան և Եագօր Ղայթմազեան Ղայթմազեանցները խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին առաջինը իր որդու, երկրորդն իր ամուսնու, երրորդը եղբօր և չորրորդը անեբորդու՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԿՕՎԱԼԵԱՆՑԻ

յանկարծակի մահը։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, մարտի 27-ին, առաւօտեան 10 ժամին, (Հաւլաբար, Իօրսկիյ փողոց, սեփական տուն) դէպի Կարմիր Աւետարան եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։ Հոգեհանգիստը այսօր, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը $6^1/_2$ ին։ 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տեղեկութիւններ. —ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ընթերցողի օրագիրը. Բագուի նոր դէպքը. Զխարը հրդեհից յետոյ. Նամակներ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

«Մշակի» երէկվայ համարում մենք առաջ էինք բերել Պետերբուրգից մեր ստացած հեռագիրը հայոց եկեղեցական կալուածքների և հայոց դպրոցական գործի վերաքննութեան մասին։ Այնուհետև մենք ստացանք դարձեալ նոյնատեսակ մի հեռագիր և մասնաւոր տեղեկութիւններ։

Այսօր հրատարակում ենք ուրիշ աղբիւրներից ստացած տեղեկութիւններ։

Թիֆլիսի քաղաքագլուխը դումայի Պետերբուրգ ուղարկած պատգամաւորներից երէկ ստացաւ հետևեալ հեռագիրը. «Այսօր պատիւ ունեցանք ներկայանալու Կովկասի Փոխարքային։ Պատգամաւորութեան նպատակների մասին մեր զեկուցումը լսելուց յետոյ՝ կոմսը բարեհաճեց հաղորդել մեզ, որ Կովկասի վարչութեան ամենամօտաւոր նպատակն է այժմ մասնակից անել երկիրը Ռուսաստանի միւսցած մասերի բարենորոգումներին. որ Նորին Պայծառափայլութիւնը չէ գտնում ոչ մի հիմք Կովկասի ազգաբնակութիւնը թողնել առանձին պայմանների մէջ այդ առիթով. որ կոմսն իր նպատակները յոյս ունի իրականացնել տեղական ուժերի գործակցութեամբ։ Պատրաստվող բարենորոգումների ժամանակ Կովկասի ազգաբնակութիւնը չէ կարող մոռացված մնալ և մասնակից կանվի նա պետութեան մնացած մասերի հետ հաւասարապէս։—Ներկայ հեռագրի բնագիրը հաւանութիւն է ստացել Փոխարքայից։—Գեներալ-լէյտէնանտ Օստրօգօրսկի, իշխ. Ա. Մ. Արղութեան, իշխ. Միքելաձէ»։

—

Թիֆլիսի քաղաքագլուխը երէկ ստացաւ Պետերբուրգից հետևեալ հեռագիրը. «Հայոց հոգևոր պատգամաւորութեան—Ներսէս եպիսկոպոսից և Մեսրոպ վարդապետից կազմված—այստեղ հասնելուց սկսած ես պարտք համարեցի նրանց ցոյց տալ ամեն տեսակ հնարաւոր օգնութիւն։ Երկամսեայ միահամուռ գործունէութեան արդիւնքը բոլորովին բաւարար է։ Պատգամաւորութեան յաճախակի դիմումները Վիտտէին նրա կողմից մեծ ուշադրութեան էին արժանանում։ Վիտտէն հասցրեց Մինիստրների Կոմիտէտին պատգամաւորութեան զեկուցագիրը, որ ներկայացված էր 1904 թւի դեկտեմբերի 12-ի ուկազի հիման վրա։ Մարտի 22-ին կոմսն ընդունեց հոգևորական պատգամաւորներին և յայտնեց, որ այս մօտ ժամանակներս յունիսի 12-ի օրէնքը կենթարկվի վերաքննութեան, դպրոցական հարցը կը կանոնաւորվի և աքսորված հոգևորական անձերի գործը կը վճռվի։— Արամէլիք-Լազարեան»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

VIII

Նոր լոյս տեսաւ ռուս գրող Անդրէեվիչի մի շատ հետաքրքրական աշխատութիւնը ռուսաց գրականութեան մասին։ Դա գրականութեան պատմութիւն չէ—այդպիսի պատմութիւն պ. Անդրէեվիչ տուել է մի քանի տարի առաջ, այլ գրականութեան փիլիսոփայութիւնը*), որ առանձին հեղինակներով ու հեղինակութիւններով չէ զբաղվում, այլ գրականութեան ընդհանուր ոգին է պարզում, ներկայացնում է գրականութիւնը իբրև հասարակական—պատմական երևոյթ։

XIX դարի ռուսաց ամբողջ գրականութիւնը պ. Անդրէեվիչ անուանում է аболиціонистская (ազատագրական)։ Սա միակ գլխաւոր հիմքն է, այն առանցքը, որի շուրջը պտտում է այդ դարի գրականութիւնը։ Եւ դա շատ բնական ու հասկանալի մի երևոյթ է։ Ռուս ժողովրդի ահագին մեծամասնութիւնը ստրուկ էր ճորտութեան մէջ և նրա ազատագրութիւնը դառնում է այն ահագին գաղափարը, որ կլանում է գրականութիւնը, քանի որ միայն սա էր հասարակական շարժումների միակ արտայայտիչը։

Ազդվելով և ներշնչվելով եւրոպական գրականութիւնից, ռուսաց գրականութիւնը, ռուս կեանքի այդ ամենախոշոր հարցի առջև կանգնած, շեղվեց եւրոպական արուեստի սկզբունքներից և գտաւ իր ինքնուրոյնութիւնը, իր ստեղծագործական ոյժը քարոզչութեան, տենդենցիայի, ազատագրական պրօպագանդայի մէջ։ Ուրիշ կերպ անկարող էր լինել, քանի որ հասարակութեան տրամադրութիւնը այդ էր պահանջում, դրա մէջ բաւականութիւն, միտք գտնում։ Ռուս գրականութեան մէջ կային և զուտ գեղարուեստական հոսանքներ, բայց նրանք երբէք այնքան մեծ կարևորութիւն չը ստացան, երբէք հասարակութեան համակրութիւնն ու ուշադրութիւնը չը գրաւեցին այնքան մեծ չափերով։

Թողնենք այստեղ ռուս հեղինակին։ Հայոց գրականութիւնը ծնվեց ռուսաց գրականութեան այն շրջանի ազդեցութեան տակ, երբ ազատագրական շարժումը գագաթնակէտին էր հասել։ Եւ հայոց գրականութիւնն էլ նոյն ազատագրական մտքերով պիտի ոգևորվէր, քանի որ նա էլ մի միակ միջոցն էր, որով հայ ժողովուրդը կարող էր արտայայտել իր տենչանքները, իր իղձերը։

Բայց կա՞ր մեզանում ազատագրութեան առարկայ։ Կար, այն էլ մեծ չափերով։ Դարերով տանջված, ստրուկ մի ժողովուրդ էր դա, որի համար, բնականաբար, ամենից շատ և ամենից առաջ նուիրական պիտի լինէր ազատագրութիւնը, այն ամենը, ինչ կարող էր նրան ազատել խաւարից ու տանջանքներից, ստրկութիւնից ու անկումից։

Եւ մեր գրականութիւնն էլ սկզբից և եթ աբօլիցիօնիստական քարոզչութեամբ տոգորվեց։ Իմ մի ուրիշ աշխատութեան մէջ **) ես մանրամասն խօսել եմ այս երևոյթի մասին։ Դա մի անհասկանալի, արուեստական, բռնազբօսիկ երևոյթ չէ։ Այլ ունի իր խոր միտքը, իր փիլիսոփայական սերտ առնչութիւնը մեր ամբողջ կեանքի հետ։ Եւ շատ ու շատ հասկանալի է, որ մեր հասարակութիւնը այդ ուղղութիւնն էր իր սրտին մօտ առնում, իսկ «արուեստը արուեստի համար» սկզբունքը երբէք ժողովրդականութիւն չը գտաւ մեզանում։

Աբօլիցիօնիստական քարոզչութիւնն էր, որ մեր գրականութեան մէջ առաջ բերեց հռչակված տաղանդներ։ Դրանց մէջ առաջիններից մէկն էր Ռափայէլ Պատկանեանը։ Նրա հայեացքը բանաստեղծի, գրողի, առհասարակ գրական գործիչի դերի վերաբերմամբ շատ բնորոշ է իբրև աբօլիցիօնիստական գրականութեան հիմնական ծրագիր։ Նախընթաց յօդուածում ես բերի մի կտոր նրա նամակից, որ որոշում է գործունէութեան տենդենցիան։ Այժմ տեսնենք թէ ինչպէս է նա հասկանում դրա գործադրութեան եղանակը։

Մի և նոյն նամակում նա գրում է.

Եթէ մենք կը տեղաւորենք այնպիսի շարադրութիւններ, ուրտեղ որ պատմութիւնը (ազգաւիրական) համարվում է յանցանք, կը սովորացնենք հային խաղաղ առանին կեանք վայելել՝ այն ժամանակ ինչին պիտի նմանին նոքա. ո՞չ ապաքէն այն առելի հայերուն, որոնցով առատ են, մանաւանդ ներկայ դարումս, Մոսկով, Պետերբուրգ, Ղզլար, Հաշտարխան.... Նրգերս թող պարունակեն իրանց մէջ յուսահատութիւն, կասկածանք (սկեպտիցիզմ), կեանքից զզվումն՝ քան թէ բնութեան և Աստուծոյ ողորմութիւնը, բարոյականութեան յաղթանակը։ Թող հայ աղջիկը սիրէ քաջութիւն, քան թէ բարոյական առաքինութիւն, սև և խուճուճիկ մազեր, զգայուն հոգի, տոփոտ (страстный) աչքեր, քան թէ փայլուն ուսագիրներ, հարուստ կամ աստիճանաւոր փեսայ։

Ռափայէլ Պատկանեանը այստեղ ինքն իր ձեռքով գծագրել է իր գրական, բանաստեղծական պատկերը։ Ճիշտ այսպէս է Գամառ-Քաթիպան այն շրջանում, երբ գրվեցին նրա «Ո՞վ է հայը», «Քնէ, քնէ», «Հալածում է այլազգին ինձ», «Դև Մրուս», «Մայրաքաղաքում կրթած հայ աղջիկ», «Հիմի էլ լռենք», և այլն։

Յայտնի է թէ որքան խսկական ոգևորութիւն կայ այդ քարոզչական բանաստեղծութիւնների մէջ։ Ուրեմն աբօլիցիօնիստական տրամադրութիւնը մեր Գամառ-Քաթիպայի մէջ արհեստական չէր, փոխ առած չէր, ստացական չէր։ Նա ժամանակի ոգու արտայայտութիւնն էր, նրա մարգարէն։ Այդպէս էին և մեր միւս նշանաւոր գործիչները։

Ահա ինչ պայծառ լոյս են սփռում պատմական վաւերագրերը մի յայտնի ժամանակի և նրա գործիչների վրա։

Սակայն բացի գրական կարևոր նշանակութիւնից, Պատկանեանի նամակները չափազանց հետաքրքրական են և մի այլ կողմից։ Գամառ-Քաթիպան լինելու համար հարկաւոր է տաղանդ, որ ամեն մէկին չէ տրվում։ Բայց Ռափայէլ Պատկանեան—ուսանող լինելու համար հարկաւոր է ունենալ բարի կամք, տոկունութիւն, իդէալականութիւն։ Եւ ես շատ կը կամենայի, որ այդ նամակների հաղորդած թանգագին նիւթերից կազմվէր ուսանող Պատկանեանի ամբողջացրած պատկերը, որ և նուիրվէր մեր ժամանակակից հայ ուսանողութեան։

Հայրերի առաքինութիւնը, ասում են, որդիների սեփականութիւնն է կազմում։ Բայց մի՞թէ որդիները պիտի բաւականանան լոկ նրանով, որ առաքինի հայրեր են ունեցել։ Մի՞թէ հայրերը իրանց գործերով ոչինչ չը պիտի ասեն որդիների սրտին ու մտքին, չը պիտի ոգևորեն նրանց իրանց մեծ օրինակով, չը պիտի դրդեն նրանց դէպի գործ, դէպի հասարակական պարտաճանաչութիւն։

Նորից և նորից պէտք է վերադառնալ Պատկանեանի ուսանողական նահատակութիւններին։ Այնքան եռանդ, այնքան ծրագիրներ, և աղքատութիւն, և սպանիչ անտարբերութիւն հայերի կողմից։ Հայ ուսանողին մի ռուս մարդ է օգնում, գնելով նրա համար մի տպարան։ Ահա փաստը։

Եւ Պատկանեանը լալկան չէ, յուսահատվող չէ, հասարակական անտարբերութիւնից փշրվող մի խեցի չէ։ Նա գիտէ ամեն ինչ, բայց սուրբ ոգևորութիւնը տանում է նրան դէպի գործ, գաղափարական նահատակութիւն։

Ո՛չ ոք մեզ չի օգնիլ,—գրում է նա,—մենք պիտի հարթենք մեր ճանապարհը, կատաղաբար պիտի մարտնչենք ամեն դժուարութեանց և արգելքների հետ. աղքատութիւն, զրկանք, հալածանք, տառապանք պիտի լինի մեր բաժինը. օգուտ ոչինչ, վարձատրութիւն ոչինչ։ Ազգը մեզ գրող չի տալ, մենք մեր քրտնաջան վաստակի արդիւնքը պիտի թափենք նոցա համար գրքեր տպելու, հայը մեր աշխատութեանց գին չի դնիլ. նա կը կարդայ մեր գրուածքը այն նպատակով, որ կարողանայ գտնել մէջը սխալ, որ ծաղր ու ծանակ անէ մեզ. այս ամենը մենք պիտի յանձն առնունք անտրտունջ։

Ի՞նչպէս է այս երիտասարդը։ Շա՞տ կը գտնէք նրա նմաններին ձեզ շրջապատողների մէջ։ Եւ այդ խիզախ, ինքնավստահ, աղքատութիւն արհամարհող, անտարբերութեան դէմ կատաղի կռիւ փափագող ձայնը ձեզ չէ՞ յիշեցնում մի ինչ-որ ոչ-ժամանակակից, ինչ-որ բարձր ու անմատչելի հերոսութիւն...

Գեղեցիկ գործ է կատարվում մեր գործիչների գրագրութիւնները հրատարակվելով։ Եւ թո՛ղ ամեն մէկը, որի մօտ կան մեր պատմութեան և գրականութեան համար կարևոր նիւթեր, յանցանք համարէ նրանց մթութեան մէջ պահելը, ցեցերի կերակուր դարձնելը։

Լոյս հանեցէք ինչ ունէք։

Լ.

ԲԱԳՈՒԻ ՆՈՐ ԴԷՊՔԸ

(Նամակ Բագուից)

—

Մարտի 23-ին

Երէկ, կէսօրից յետոյ ժամը $2^1/_2$-ին, Բագուն մի ակնթարթում ընդունեց իր պատերազմական դրութիւնը. խանութները սկսեցին մէկը միւսի ետևից փակվել և ամեն մարդ դէպի տուն էր փախչում։ Քաղաքի բոլոր ծայրերում նոյն լուրն էր թռչում կայծակի արագութեամբ. «հայերը սպանութեան փորձ արին պրիստաւ Մամէդ-բէգօվի վրա, պրիստաւը վիրաւորված է, իսկ հայերից մէկը սպանված, իսկ միւսները վիրաւորված են գտնված»։ Այս լուրը տարածում էին մի քանի խումբ թուրքեր վազելով դէպի քաղաքի զանազան ծայրերը և ստիպելով թուրքերին փակել խանութները։

Ամբոխային սարսափը իր գագաթնակէտին հասաւ ժամը 4-ին։ Թուրք սրիկաների զինված խմբեր սկսեցին ման գալ մեծ փողոցներում, զոյգ զոյգ նստած կառքերի մէջ և աջ ձեռքերը գրպաններում պատրաստ ամեն րոպէ ատրճանակները դուրս հանելու համար։ Ժամը 5-ին զինւորներն ու կօզակները արդէն բռնած էին քաղաքի զանազան մասերը։ Նոյն իսկ մի քանի թնդանօթներ սկսեցին երևալ քաղաքի կենտրոնում։

Չը նայած այն բոլոր միջոցներին, որ ձեռք էր առած զինւորական վարչութիւնը ժողովուրդը հանդարտեցնելու համար, խանութները մնացին փակ և վրա հասնող գիշերվայ խաւարը մեռելային լռութեամբ ծածկեց մեր չարաբախտ քաղաքը։

Մարտի 22—23-ի գիշերը անցաւ խաղաղ. սպանութեան դէպքեր չը պատահեցին, բայց տպաւորութիւնը չափազանց ճնշող էր։

23-ի առաւօտ մարդիկ սկսեցին դուրս գալ տներից և քաղաքը սկսեց առնել իր սովորական կերպարանքը։ Շուկայում ամեն մարդ հանդիպողին հարց ու փորձ էր անում իմանալու համար նախորդ օրվայ դէպքերի մանրամասնութիւնները։

Ականատեսները պատմում են հետևեալ ձևով։ Ժամը 2-ին քաղաքային պարտէզում նստած են եղել 2 հայ երիտասարդներ. պրիստաւ Մամէդբէգօվը իր հետ ունենալով մի քանի ոստիկաններ և 10—15 թուրք երիտասարդներ, մօտենում է նրանց և առաջարկում հետևել իրան. երիտասարդները հետևում են պրիստաւին և շրջապատված ինքնակոչ թուրք ամբոխով գնում են դէպի ոստիկանատուն։ Նոյն միջոցին պարտէզի միւս ծայրից ոստիկանները և թուրք ամբոխը բռնում են ուրիշ 2 հայեր ևս և բերում դէպի ոստիկանատուն։ Հազիւ մօտենում են ոստիկանատան դրանը

—————

*) Андреевичъ—«Опытъ философіи русской литературы. Спб.. 1905.

**) «Ռուսահայոց գրականութիւնը», Վենետիկ, 1904.

նուէի խմբից Թուրքերը սկսում են կրակել բռնված հայերին, վիրաւորում են մէկին, բռնում երկուսին, իսկ չորրորդը սկսում է փախչել, պաշտպանվելով իր ատրճանակով։ Փախչելիս նա վիրաւորում է մի ոստիկանի. նրան հետեւում է Թուրքերի ամբոխը ատրճանակներ կրակելով և գոռալով, որ փախչողը ուզում էր պրիստաւին սպանել։ Վերջապէս ծովեզերքում սպանում են փախչող հային և նոյն ամբոխը սկսում է ցրվել քաղաքի զանազան մասերը, տարածելով այն սուտ լուրը, թէ հայերը փորձեցին Մամէդբէգովին սպանել։

Նամակի սկզբում նկարագրեցի, թէ ինչ յուզում առաջացրեց այդ յեղաշրջված լուրի տարածումը ամբողջ քաղաքում։ Եթէ ժամը 4—5-ին պատահմամբ մի հատ ատրճանակ արձակվէր, մարդկային զազանութիւնների հրդեհը կայծակի արագութեամբ պիտի բռնկվէր ամբողջ քաղաքում. և ինչ էր լինելու դրա հետեւանքը...

Այս դէպքը մի նոր դրութիւն է ստեղծում Բագւում. դա նա է, որ ոստիկանութեան գործակցում է մի որ և է հայի ձերբակալութեան դէպքում նաև զինված Թուրք ամբոխը։

Գ. Փ.

ՉԽԱՐԸ ՀՐԴԷՀԻՑ ՅԵՏՈՅ

(Նամակ Խմբագրութեան)

Չխար գիւղի հրկիզեալներին օգնելու համար կազմված մասնաժողովի յանձնարարութեամբ ամսիս 10 ին ես յիշեալ գիւղը ճանապարհվեցի վնասվածներին ամենաանհրաժեշտ օգնութիւնը տալու շորով և փողով և գործի էութիւնը ճշգրիտ իմանալու։ Սրբազան պարտքս եմ համարում իմ տպաւորութիւններս յարգելի հասարակութեանը հաղորդելու և նրա օգնութեանը դիմելու։

Ամսիս 10-ին ճաշից յետոյ գնացքը նստելով՝ ես ուղեւորվեցի դէպի Չխար։ Նոյն օրը գիշերվայ ժամի 2 ին արդէն Կվիրիլի հասայ, որտեղից միւս առաւօտ՝ 11-ին՝ օմնիբուսով Չխար գնացի։

Երկու ժամվայ չափ գնում էինք արդէն, երբ սարի լանջին մէկ սպիտակ եկեղեցի աչքս ընկաւ իր բարձր գմբէթով. սա Չխարի հայոց ս. Աստուածածին եկեղեցին էր։ Մի վերստի չափ ես և ես կարողանում էի արդէն որոշել մի քանի տներ։ Մի քանի րօպէից յետոյ մեր օմնիբուսը զառիվայրով բարձրացաւ և գիւղի արևմտեան մասը մտանք մենք։

Հրդեհի դաղարման կէտն էր այս մասը, քանի որ աւելի արեւմուտք ոչ մի շինութիւն չը կար։ Խանձված ու կիսավառ ծառերը, իբրև անհերքելի վկաներ, այս մասում տեղի ունեցած անողոք հրդեհի կատաղութեան մասին էին պատմում մեզ։

Մենք ծռվում ենք այս փողոցի գլխին դէպի աջ և գիւղի գլխաւոր փողոցը մտնում. սա Չխարի գեղեցիկ և սիրեցեալ մասերից մէկն էր. այս մասը զարդարված էր մի կողմից սիրուն երկյարկանի տներով, իսկ միւսը մի շարք հարուստ խանութներով։ Փետրվարի օրհասական 21-ից առաջ այստեղ առևտրական կեանք էր եռում և մարդիկ անխոնջ գործում. իսկ այժմ... Տների և խանութների տեղ ամայի ու չոր գետինը, շուրջը անապատ, ոչնչութիւն։ Սևացած ու մրոտ քարուկրեայ պատերը և առանձնակի ցցված խանձված ծխնելոյզները միմիայն մնացած են այնտեղ, կարծես դրանք դիտմամբ թողնված են իբրև պերճախօս վկաներ այն արհաւիրքների, որոնց ենթարկվեցին բնակիչները։ Ամայութեան ու ոչնչութեան աստուծու կախարդ գաւազանը, թւում է, դեռ չէ զգացել այս ևս կործանելու. գուցէ և այդ թողել է անգո՛ւթը թշուառացածների սրտերը աւելի ևս ճմլելու...

Ես գնացի ինձ համար պատրաստված սենեակը։ Չանցաւ կէս ժամ և գիւղացիներից շատերը հաւաքվել էին ինձ մօտ. եկել էին մեծ, փոքր, կային ամենքը, բացի... հրկիզեալներից... Թէև նրանք իմացել էին, որ ես եկել եմ Թիֆլիսի մասնաժողովի կողմից՝ կարեկից հասարակութեան նւիրաբերած շորերն ու փողը բաժանելու։ Նրանց համար շատ ծանր էր հաշտվել այս դրութեան հետ. երէկվայ անհատը, որը ուրիշին օգնել ու պատսպարել սովոր էր, այսօր ինքն է կարօտ մի կտոր հացի և շորի...

Տեղացիներից կազմված մասնաժողովի հետ միասին ես և՝ երկու օր յետոյ եկած՝ երկրորդ յանձնարարեալը (Թիֆլիսի մասնաժողովի) այցելեցինք այն տները, որտեղ վնասվածներն էին ապաստանել։ Կիսամերկ ու ա՜նից դեղնած երեխաները և՝ ըստ մեծի մասին հիւանդ՝ կանայք քաշվում էին մեզանից։ Սրտաճմլիկ էր տեսնել իրանց մայրերի մօտ կուչ եկած սարսափահար երեխաներին. Նրանց ամեն ինչ հրդեհ, ամեն ինչ այն ահռելի գիշերն էր յիշեցնում... երեխայական զգայուն և տըպաւորվող ուղեղը դեռ ևս անկործան էր պահել սոսկալի մտապատկերը։ Ահա այստեղ հաբիւրամեայ անդամալոյծ կինը, անտուն մնացած իր երեք ամուսնացած որդիներով և 20-ի չափ թոռներով, իր դառն օրն է լաց լինում. այնտեղ հիւանդ մայրը, ծծկեր երեխան գրկին, շրջապատված մի քանի որդիներով, շատերը հիւանդ, մրսած, ահից դեղնած ու ձայնը կտրված, նրանցից շատերը հագած ունեն մեր երէկվայ բաժանած շորերը և մեծ դըժուարութեամբ քաշ են տալիս ոտներից երեք անգամ մեծ կօշիկները... Մայրը փառք է տալիս Արարչին, որ գոնէ երեխաներին է կարողացել ազատել կիսավառ վերմակի տակից... «Այս է իմ հարստութիւնս և ունեցածս» ասում էր մեզ մի մայր, իր երեխաների վրա ցոյց տալով... Նոյնը ամեն տեղ, նոյն սակաւախօս թշուառները. նրանց աչքերն են արտայայտում այն դառն կարիքը, որի մէջ գըտնվում են խեղճերը։

Վնասվածների թիւը 76 է, որոնցից 41-ը հայ, 37—վրացի. 19 անհետ վառված տներից երկուսը միայն վրացու են, իսկ մնացած վրացիք շրջակայ գիւղերից եկած ու Չխարում առևտրով են պարապելիս եղել. դրանց մեծ մասը իրանց խանութներումն էին ապրում։

Հրկիզեալները պատսպարված են առ այժմ իրանց հարևանների ու ա[illegible] ա[illegible] Վերջիններս իրանք ընտանիքով տէր մարդիկ են, որոնք 2—3 փոքրիկ սենեակներում են տեղաւորված. այժմ միացել են դրանց հետ հրդեհից վնասվածները։ Շատ ընտանիքներ, որոնք հրկիզեալներին են ապաստան տուել, այնքան չքաւոր են, որ հազիւ օրվայ հաց են վաստակում, իսկ այժմ պէտք է օգնել իրանց մերձաւորներին ևս, նրանց հիւանդներին, հաց տալ նրանց... կրկնակի դժբաղդութիւն, կըրկնակի մերկութիւն...

Ոչնչացած տներից 2-ը վրացու են, իսկ մնացծը հայերին։ Ի հարկէ, դժուար է տալ նրանց այն, ինչ որ կորցրին. սակայն հարկաւոր է և անհրաժեշտ տալ նրանց մի անկիւն ցրտից ու անձրևից պաշտպանվելու համար. մի անկիւն, որ անընդունակ չը լինի ապագայում մի քանի րօպէի միջոցում կրակին զոհ լինելու. քար ու կրից չորս պատեր է խնդրո՛ւմ չխարեցին, նա աղաչում է միջոց տալ նրան այդ փոքրիկ բոյնը հիւսելու։

Ի գովեստ տեղացիների պէտք է ասեմ, որ նրանք, չը նայելով իրանց չքաւորութեանը, ամենայն սիրով և ինքնակամ յանձն են առել հրկիզեալներին մի ամիս ևս պահպանելու։ Իսկ յետո՞յ... Ինչ է սպասում նրանց դրանից յետոյ և կամ կարողանալո՞ւ են իրօք պահպանել տեղացիք իրանց հրկիզեալ հարևաններին մի ամսվայ միջոցում... Առ այժմ բաժանեցինք 10-ական րուբլի ամենաչքաւորներին և 450 կտոր շոր ու կօշիկ առանց ազգային խտրութեան թէ հայերին և թէ վրացիներին։

Ես, որ ականատես եմ եղել նրանց քաշած դառն օրերին, ով վկայ եմ եղել նրանց թշուառութիւններին, օգնութեան եմ հրաւիրում բոլոր կարեկից ու բարեսիրտ անձանց։ Չխարի անտուն մնացած թշուառները ձեզ վրա են յոյսը դրել սրտացաւ մարդիկ... իրանց հայրենի երկրից հեռու և կեանքի ալիքների հոսանքներով այնտեղ մղված հայը թող կտրված չը լինի քո սրտից ևս, եղբայրսիրութեան սուրբ անունով դարերից ի վեր ղեկավարվող հա՛յ մա՛րդ...

Ն. Կ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

I

Թիֆլիս, մարտի 24 ին

«Մշակ» լրագրի այսօրվայ համարի ներքին լուրերի բաժնում յայտարարել էք իբր թէ իմ տպարանի բանւորների գործադուլի պատճառը այն է, որ ես արձակել եմ բանւորներիցս մէկին այն պատճառով, որ նա նորերս բանտարկված է եղել։ Դա հիմնովին սխալ է։

Այդ բանւորը աշխատում էր ինձ մօտ օրահաշւով, արձակված է եղել դեռ ևս բանտարկութիւնից առաջ, բայց մի առժամանակ պահում էի նրա ընկերների խնդիրքով, մինչև իր համար տեղ գտնէ։ Վերջին արձակումից էլ 15 օր առաջ զգուշացրել էի։ Արձակելու իսկական պատճառը այն է, որ նրա տեխնիկական պատրաստութիւնը իմ գործիս անյարմար է։

Աւելորդ չեմ համարում աւելացնել, որ եթէ բանտարկութիւնը լինէր պատճառը, ուրեմն ես պիտի արձակէի և այն երեքին, որոնք բանտարկված են եղել նրա հետ միաժամանակ։

Մն. Մարտիրոսեանց

II

Բալախանի, մարտի 18-ին

Կրասինիկեանի ժառանգների նաւթահանքի բոլոր ծառայողներս և բանւորներս, խոնարհաբար խնդրում ենք թոյլ տաք ձեր յարգելի լրագրի միջոցով յայտնել մեր անսահման յարգանքը ինժեներ Հայկ Ադամեանին, իր չորս և կէս տարվայ կառավարութեան ժամանակամիջոցում ցոյց տուած վերին աստիճանի համակրելի և օրինակելի վերաբերմունքի համար բոլոր բանւորների և ծառայողների հետ։ Փորձերը մի աւելորդ անգամ ևս հաստատեցին այն լուսաբանված խնդիրը, որ միայն կառավարչի այդպիսի վերաբերմունքը կարող է բանւորին բարեխիղճ և ազնիւ դարձնել դէպի իր պարտաւորութիւնները։

Նոյնպէս յայտնում ենք մեր անկեղծ ցաւակցութիւնը, որ պ. Ադամեանը հեռանում է մեզանից, թողնելով մեր սրտերի մէջ անմոռանալի տպաւորութիւն և յարգանքի դրոշմը։

Մխիթարականը նա է, որ պ. Ադամեանը ուր որ գնայ, մեզ պէս բանւորների և ծառայողների է հանդիպելու, որտեղ գուցէ կարօտ լինեն ոչ թէ լոկ ինժեների, այ[լ] առ[ա]ւ իսկական նշանակութեամբ մարդու։

Ի դիմաց բոլոր բանւորների և ծառայողների։

Հ. Շահինեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսում տեղեկութիւններ են ստացվել Պետերբուրգից, որ Կովկասի Փոխարքան Պետերբուրգից իր պաշտօնավայրը մեկնելու է Զատկից յետոյ։

—

«Русь» լը[րագ]իրը լսել է, որ շատ մօտ ժամանակներում մինիստրների կօմիտէտի մէջ պէտք է քննվի հայոց եկեղեցական կալուածների վարչութեան հարցը։

—

Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ ապրիլ ամսի 1-ին, ուրբաթ օր, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան թատրօնի դահլիճում Կօմիտաս վարդապետի ղեկավարութեամբ տեղի կունենայ մի համերգ, կազմած երկու մասից, որոնցից առաջինը կը լինի հոգևոր երգերից, իսկ երկրորդը ժողովրդական։ Խումբը բաղկացած է վաթսուն հոգուց։ Թիֆլիսի հասարակութիւնը կօգտվի անշուշտ առիթից ծանօթանալու Կօմիտաս վարդապետի ներդաշնակած երգերի և կազմակերպած երգեցիկ խմբի հետ։

—

Բագուի նահանգական դատարանում մարտի 19-ին վերջացաւ Յար. Յով. Ադամեանի սպանութեան գործի քննութիւնը։ Մարտի 20-ին դատարանը յայտնեց իր վճիռը. մեղադրված Գաբրիէլ Ստեփանեանը դատապարտվեց 15 տարի տաժանակիր աշխատանքի, իսկ Տիգրան Վարդապետեանը 8 տարվայ, զրկվելով բոլոր իրաւունքներից։ Մեղադրված Միքայէլ Ստեփանեանը և Սիմէօն Վարդապետեանը անմեղ ճանաչվեցին։ Մեղադրվածները դժգոհ են դատարանի վճռից։

—

Ջուլֆայի նոր շինվող երկաթուղու բանւորները գործադուլ են արել Ուլուխանլուից մինչև Ղամարլու կայարանը։ Կարգադրութիւն է արված Երևանից զօրք ուղարկելու խառնակութեան վայրը։ Սկսել են քննել բանւորների պահանջները և հնար եղածի չափ բաւարարութիւն տալ նրանց։

—

Բակուրիանում (Թիֆլիսի նահանգ) մարտի 16 ին գիւղացիները փորձ են արել այրելու անտառային վարչութեան գրասենեակը, բայց չեն կարողացել իրանց մտադրութիւնն աչքի-դեցնել։

—

Թիֆլիսի գաւառի Սագարէջօ գիւղի բնակիչները առանց թոյլտւութեան կտրատել են պետական անտառից փայտ։ Այդտեղից ամբոխը գնացել է դէպի գիւղ, պոկոտել բոլոր գինետների ցուցագրերը, կոտրատել է արագ քաշելու կաթսաները, փշրել է պետական ակցիզի կնիքները և փողոց շպրտել։ Յետոյ ամբոխը աղմուկով գնացել է ակցիզնի չինօվնիկի տունը, ներս մտել, ոչնչացրել է բոլոր գործերն ու թղթերը։ Թիֆլիսի գաւառապետ իշխան Ջանդիէրին մեկնել է Սագարէջօ։

—

Ռուսաստանում եկեղեցական վարչութեան և պրաւօսլաւնի եկեղեցու դրութիւնը պետութեան մէջ, ինչպէս հաղորդվեց արդէն լրագիրներում, Մինիստրների Կօմիտէտի յատուկ խորհրդի իրաւասութիւնից դուրս է հանված և յանձնված է ս. սինօդին. սակայն «Б. В.» լրագրի տեղեկութիւններին նայելով, հարցն այդպէս չէ լուծվելու։ Թէև պրաւօսլաւնի եկեղեցու պետական դրութեան մասին գոյութիւն ունեցող օրէնքների վերաքննութիւնը և եկեղեցական վարչութեան մէջ անհրաժեշտաբար ներմուծելի փոփոխութիւնների հարցը յանձնված է ս. սինօդին, բայց և այնպէս այդ հարցերի քննութեան ժամանակ աշխարհական տարրը մեծ մասնակցութիւն է ունենալու։ Բացի դրանից՝ բոլոր օրինագծերը պէտք է ենթարկվեն մասնագիտական և ընդհանուր մամուլի քննութեանը։

—

Մեզ հաղորդում են Կարսից, որ ամսիս 21-ին այնտեղի պարսկական մէչէդում հոգեհանգիստ է կատարվել պարսից մուշտէյիդ Շէյխ-Հասան աղա Մամաղանի համար, ուր ներկայ էին ահագին բազմութեամբ հայեր, գլուխ ունենալով տեղական յաջորդ Մամբրէ վարդապետ Մելիք-Ադամեանին և մի քահանայ։ Հոգեհանգստի միջոցին քարոզներ խօսեցին մօլլան և սէյիդը, ուր մի քանի անգամ բարեմաղթութիւններ անելով Վեհափառ Հայրիկի համար, յորդորում էին հայերին ու պարսիկներին համերաշխ լինել թէ ընդհանուր և թէ [...]աւոր շահերն աչքի առաջ ունենալով։ Վերջը հայր սուրբն ու Քոթանջեան քահանան «հոգւոց» ասացին հայերի կողմից։ Մտադրութիւն կայ առանձին հոգեհանգիստ նշանակել հայոց եկեղեցում։

—

«Русь»-ին հաղորդում են Բագուից, որ Մէշէդի կողոպուտի ժամանակ զոհերի կորուստների ընդհանուր գումարը հասնում է 150 հազար րուբլու։

—

«С. П. Вѣд.» լրագիրը լսել է, որ Բագուի փետրվարի կոտորածի և ընդհանրապէս Կովկասում տեղի ունեցած [խ]առնակութիւնների մասին քննութեան ժողոված բոլոր դօկումէնտները, բացի դատական և վարչական ինստանցիաներից, պէտք է վերջնական ձևով ներկայացվեն մինիստրների կօմիտէտի քննութեանը։

—

Կարմիր Խաչի գործադիր յանձնաժողովը, ասում է «Русь»-ը, աչքի առաջ ունենալով գլխաւոր վարչութեան գանձարանում դրամի բոլորովին բացակայութիւնը, վճռել է ծախել 200,000 րուբլու տոկոսաբեր թղթեր։

—

«Մշակի» երէկվայ համարում առաջնորդարանի մասնաժողովի նամակում սխալմամբ տպած է Եախազան Ա. Մելիք Ազարեան, պէտք է լինի զանձապահ։

—

Բագուից հեռագրում են «Н. О.»-ին մարտի 23-ից. «Խաչատրեանց և Զարուխչեանց անունով անձերը, պրիստաւի պաշտօնական հաղորդագրութեան համաձայն, հրաւիրվեցին ուչաստոկ պարզելու իրանց ով լինելը. ոստիկանատան դրանը նրանք կրակ արին պրիստաւ Մահմէդբէկովի վրա և վիրաւորեցին գօրօդօվոյ Մուրադին փորից. Խաչատրեանցը սպանվեց։ Ձերբակալվեցին Զարուխչեանցը, Պետրոսեանցը և նահանգապետի տան առաջ մի երկրորդ, անյայտ անձնաւորութիւն։ Նրանց մօտ գտնված են 7 ատրճանակ և 200 փամփուշտ։ Քաղաքում ամեն ինչ հանգիստ է»։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի գեներալ-նահանգապետը անձամբ շրջում էր և հանգստացնում հասարակութիւնը, ասելով թէ խանութները բացէք և հանգիստ եղէք, ոչինչ չի լինի։ Զինւորների պահակները սկսեցին բոլոր փողոցները պտտել. կարգը ոչնչով չը խանգարվեց, բայց և այնպէս նկատվում է յուզմունք։ Երկաթուղու կայարանում տեսայ 3 հայ ընտանիքներ փախչելու նպատակով եկած»։

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր պատարագից յետոյ հ. Կօմիտասը իր երգեցիկ խմբի աշակերտների հետ միասին՝ գիւղի եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալ Մակար Եկմալեանի յիշատակին։ Պատարագի ընթացքում երգում էր հ. Կօմիտասի քառաձայն խումբը։ Հոգեհանգստի ժամանակ հ. Կօմիտասը մի ազդու դամբանական խօսեց, դըրուատելով հանգուցեալի արժանաւորութիւնները ու նրա հիմնած գործի նշանակութիւնը։ Նոյն օրը նոյն եկեղեցում միաժամանակ կատարվեց և հոգեհանգիստ հանգուցեալ Քրիստափոր Միքայէլեանցի յիշատակին։ Դիասեղանի վրա Քրիստափորի յիշատակին դրված էր մի պսակ իր ընկերներից։ Եկեղեցին լի էր երկու սեռի խուռն բազմութեամբ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ռուսաց բանակները։ «Разсвѣтъ» լրագիրը փորձում է հաշւի ենթարկել ռուսական կորուստները պատերազմի 14 ամիսների ընթացքում։ Պաշտօնական տեղեկութիւններով, այդ ժամանակամիջոցում սպանված, վիրաւորված և գերի են վերցրված. Շախէի մօտ—45,000 հոգի, Պորտ-Արտուրի և Ցզին-Ջժոուի մէջ—45 000, Լեաօեանի մօտ—25,000, Խէուգոուտայի մօտ—13,000, Վաֆանգոուի մօտ—4000, լեռնանցքներում—2,600, Տիւրենչէնի մօտ—2,400, Սեմուչէնի մօտ—1900, Դաշիչաօի մօտ—700, Սիխաեանի մօտ—360, Գայչժոուի մօտ—240, փոքր ընդհարումների և ծովային կռիւների մէջ—9,800, Սանդէպուի մօտ—10,000։ Պաշտօնական տեղեկութիւններ Մուկդէնի աղէտի մասին դեռ չը կան։ Գեներալ Կուրոպատկինը հաղորդեց միայն թէ պատերազմի դաշտից ուղարկված է 60,000 վիրաւորվածներից աւել։ Եապօնական տեղեկութիւնները լրացնում են այդ քանակութիւնը սպանվածների և գերի վերցրածների թւով, որոշելով այդ թիւը 100,000 մարդուց աւել։ Ընդհանրապէս, ռուսական կորուստները Մուկդէնի մօտ հասնում են, մօտաւորապէս 175,000-ի։

Բացի այդ բոլորից, մինչև 1905 թւի յունվարի 1-ը բանակից յետ են ուղարկված (պաշտօնական տեղեկութիւններով) 74,839 հիւանդներ։ Միջին թւով ամիսը գալիս է մօտ 7000 հիւանդ։ Հետևաբար հիւանդների թիւը յունվարի մէկից յետոյ կարելի է հաշւել մօտաւորապէս 20,000։

Գումարելով թւանշանները տեսնում ենք, որ պատերազմի 12 ամիսների ընթացքում մենք կորցրել ենք 335,000 մարդ սպանված, վիրաւորված և գերի վերցրած ու մօտ 100,000 մարդ յետ ուղարկված, հիւանդութիւնների պատճառով։ Երկու թւանշանները կազմում են 430,000 մարդ։

Այս՝ մարդկանց կորուստն է։

Իսկ փողով ռուսները ունեցել են, ինչպէս հաշւում է «Кіевс. Отгол.» լրագիրը, այսքան.

Մանջուրական երկաթուղու կառուցումը—253 միլիօն րուբլի։

Գծի պաշտպանութիւնը և լրացուցիչ ծախսեր—46 միլիօն։

Բոքսերների շարժման ժամանակ կրած վնասները—700 միլիօն։

Դալնի քաղաքի և նաւահանգստի կառուցումը—20 միլիօն։

Ծովային շոգենաւերի շինութիւն երկաթուղու պէտքերի համար—11 միլիօն։

Պորտ-Արտուրի ամրողութիւնը—500 միլիօն։

Գումար 900 միլիօն րուբլի։

Ներկայ պատերազմի ծախսերը։

Արտաքին փոխառութիւններ—570 միլիօն։

Պետական գանձարանի պարտաթղթերը—150 միլիօն։

Կորցրած թնդանօթներ (1480 հատ)—մօտ 10 միլիօն։

Գրաւված շոգենաւեր իրանց բեռներով—10 միլիօն։

Ոչնչացրված նաւատորմի արժէքը—160 միլիօն։

Գումար 900 միլիօն րուբլի։

Ուրեմն, բացի մարդկային կորուստներից, նիւթական կորուստները հասնում են 1800 միլիօնի։

Վերջին ներքին փոխառութիւնը խոշորացնում է այդ թւանշանը և հասցնում 2 միլիարդի։

Հաշւելով Ռուսաստանի ազգաբնակութիւնը 140 միլիօն, իւրաքանչիւր հոգու վրա ընկնում է 149 րուբլի պատերազմական կորուստ։ Այս ծանրութիւնը, ի հարկէ, առաւելապէս գիւղացիների վրա է ընկնում։

Չը նայած այս բոլորին, այժմ էլ դեռ տեղի են ունենում մարդկային այնպիսի կորուստներ, որոնց առաջը կարելի էր առնել։ Երբ Մուկդէնի ջարդից յետոյ վիրաւորվածներն ու հիւանդները հասան Խարբին, այնտեղի հիւանդանոցներում ոչ խլորոֆորմ կար, ոչ իոդոֆորմ, ոչ վիրակապութեան պարագաներ։ «Այս րոպէին, հեռագրում է թղթակիցը, Խարբինում հաւաքվել են 50,000 վիրաւոր և 10,000 հիւանդ։ Ամեն մի բժշկին և ֆելդշերին ընկնում է 1000 վիրաւոր և հիւանդ։ Եւ դեռ նորերն ու նորերն են գալիս»։ Զարմանալի չէ, որ Խարբինում շաբաթը մօտ 5000 վիրաւորներ են մեռնում, ասում է «Разсвѣтъ»-ը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

23 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ինֆանտէրիայի գեներալ Լինեվիչի հեռագիրը զինւորական մինիստրին 1905 թւի մարտի 23-ից. «Մուկդէնից եկան մեր ծանր վիրաւորների հետ այնտեղ մնացած Կարմիր խաչի լիազօր Գուչկով և նրա հետ միասին 9 գթութեան քոյրեր, բարձր բժշկական պէրսօնալի 26 անձինք և 65 սանիտարներ։ Մուկդէնից եապօնացիները սայլերով ուղարկեցին մինչև մեր առաջապահ պահակները, ուր նրանց պաշտպանող եապօնական հեծելազօր պահակախումբը յանձնեց նրանց մեր կազակներին։ Լիազօր Գուչկով զեկուցեց ինձ, որ Մուկդէնում մնացած սանիտարական պէրսօնալի 200 մարդ, որոնցից 20 գթութեան քոյրեր, 30 բժիշկներ և 150 սանիտարներ, եապօնացիները Դալնիի վրայով Չիֆու են ուղարկել՝ Ռուսաստան ուղարկելու համար ծովով։ Մի և նոյն ժամանակ լիազօր Գուչկով զեկուցեց ինձ, որ նա թողել է հիւանդանոցներում, Մուկդէնում, վիրաւորներ՝ գեներալ-մայոր Գանէնֆէլդին, 36 օֆիցէրների, մի բժշկի և 1649 զինւորների։ Իսկապէս երբ մենք մաքրում էինք Մուկդէնը, Կարմիր խաչի հիւանդանոցներում թողված էին միայն 460 հիւանդ և ծանր վիրաւորված զինւորներ, նոյնպէս և 406 վիրաւոր և հիւանդ եապօնացիներ, իսկ մնացած մեր վիրաւորները, այն է մի գեներալ և 36 օֆիցէր և 1189 զինւորներ հիւանդանոցներ մտան արդէն, երբ մեր զօրքերը հեռացել էին Մուկդէնից. մի և նոյն ժամանակ պատերազմի դաշտի վրայից վերցվող վիրաւորներին բերում էին թէ մեր և թէ եապօնական սանիտարները։ Լիազօր Գուչկով նոյնպէս զեկուցեց, որ եապօնացիները թէ մեր բժիշկների, գթութեան քոյրերի և սանիտարների հետ և թէ վիրաւորների և հիւանդների հետ վարվում էին քաղցր և ոչ մի վիրաւորանք կամ նեղութիւն չէին պատճառում նրանց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ռուսական շոգենաւային և առևտրի ընկերութեան վարչութիւնը հաղորդում է, որ Տուապսէից, մարտի 18-ին գործակալութեան ստացված հեռագիրը «Իմպէրատրիցա Մարիա» շոգենաւի խորտակման մասին ճանապարհի վրա Նովօրօսիյսկից կատարելապէս սխալ է։ Այդ շոգենաւը մարտի 18-ին գտնվում էր Միջերկրական ծովում։ Բացի դրանից ընկերութեան ոչ մի շոգենաւի հետ հեռագրի մէջ նկարագրածի նման դէպք չէ եղել։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ «Варшавскій Дневникъ» լրագիրը հաղորդում է, որ մարտի 21-ին Պրագայեան հիւանդանոցի ընդհանուր բաժանմունքում, ուր գտնվում էին երեք ոստիկաններ, որոնք վիրաւորվել էին մարտի 13-ի պայթիւնի ժամանակ, ներս մտաւ մի չարագործ և սկսեց կրակել Սարապ անունով գորոդովոյի վրա։ Մօտ վազեցին ծառայողները։ Չարագործը անհետացաւ։

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ։ Վլադիկավկազի երկաթուղու Նովօրօսիյսկեան առևտրական գործակալութեան մէջ նշանակված է Վալեանօի հացահատիկի աճուրդով վաճառումը գործակալութեանը 644000 ր. պարտքի համար։—Ռօստովի մէշչանների աւագը միջնորդութիւն է յարուցել հարաւային Ռուսաստանի մէշչանների աւագների համաժողով հրաւիրելու համար Ռօստովում։

ՊԱՐԻԶ։ Պատգամաւորների ժողովի սօցիալիստական խումբը լիազօրութիւն տուեց Ժօրէսին և Պրէսանսէին հարցապնդում անել Դելկասէին իրերի դրութեան մասին Մարօկկօյում Ֆրանսիայի և Գերմանիայի վերաբերմամբ։ Լուբէն մասնաւոր ունկնդրութեան մէջ ընդունեց Պարիզի անգլիական դեսպանին։ Վերջինը ծանուցեց նախագահին, որ առաջիկայում անցնելու է թագաւորը։ Նախագահ Լուբէի հետ հանդիպումը կը կայանայ վաղը երեկոյեան Լիօնի կայարանում։ «Matin» լրագիրը հեռագիր ստացաւ Կուանչէնցզիից հաղորդագրութեամբ, որ Օկուն ներկայումս գտնվում է Մուկդէնում։—Եապօնական բանակը յոգնած է և մի առժամանակ կարող չի լինի շարունակել արշաւումը։ Բժիշկների հետ խօսակցութեան մէջ եապօնացիները ջերմ ցանկութիւն են յայտնում, որ խաղաղութեան դաշն շուտով կապվի։—Ռուսական բանակը անյապաղ կազմակերպվում է և կարգի է բերվում։ Նոր դիրքերի վրա խիստ ցրտեր սկսվեցին։

ՎՈՐՕՆԷԺ։ Նոր փոխառութեան ստորագրութիւնը տուեց 920,000։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Չորեքշաբթի, մարտի 21-ին, Մինիստրների Կօմիտէտը աւարտեց այն հարցերի քննութիւնը, որոնք բղխում են ինն արևմտեան նահանգների կանոնադրութիւնից և որոնք կապ ունեն դեկտեմբերի 12-ի Բարձրագոյն ուկազի ութերորդ կէտի հետ։ Ի լրումն առաջուց տեղի ունեցած դատողութիւնների Կօմիտէտը կանգ առաւ դպրոցներում տեղական լեզուների դասատւութիւնը թոյլատրելու պայմանների վրա, նոյնպէս և քննվում էր վարչական այն կարգադրութիւնների վերաքննութեան հարցը, որոնք վերաբերում են լեհական լեզուի գործածութեանը հրապարակական տեղերում, ներքին գործավարութեան ժամանակ և մասնաւոր հիմնարկութիւնների մէջ։

24 մարտի

ՎԻԼԼԱՖՐԱՆԿԱ, 23 մարտի։ «Վիկտօրիա-Ալբէրտ» զբօսանաւը անգլիական թագուհով գնաց Մարսէլ։

ՎԻԵՆՆԱ «Նէօյ Ֆրէյ-Պրէսս» լրագիրը պնդում է, որ իտալական զինւորական մինիստրը պահանջում է յատկացնել հարիւր միլիօն լիր աւստրիական սահմանն ամրացնելու համար. բացի դրանից նա պահանջում է զինւորական բիւդժէտն աւելացնել 22 միլիօնով և արտակարգը կրեդիտը 30 միլիօնով՝ նոր թնդանօթներ ձեռք բերելու համար։

ՄՕՍԿՎԱ։ Խօլերային համաժողովը օգտակար ճանաչեց նախապաշտպանողական պատւաստումները խօլերայից։ Գէօրգիեվսկում և Պետրովսկում բացվում են Ազով-Դօնեան առևտրական բանկի բաժանմունքներ։

ՏՕԿԻՕ։ Ընդհանուր կարծիքով, մինչև ընդհանուր յետ նահանջումը Սունգարիից դիմադրութիւն կը ցոյց տան Գիրին-Չան-Չուն գծի վրա։—Հաղորդում են, որ Վլադիվօստօկի շուրջը Ամուրի ափերով գետեղված են մի քանի բատարէաներ։

ՏՕԿԻՕ։ Պաշտօնական։ Չաոնուում եղած զօրասիւնի մի մասը շարունակում է հալածել ռուսներին և գրաւեց Սուլուշուն և Սումէնչանը։ Եապօնացիները հասան Սանտայցզին մարտի 22-ին և կրակ բաց արին ռուս հեծելազօրի վրա, որը 5,000 հոգուց էր կազմված և հեռանում էր դէպի հիւսիս։

ԿՕԼՕՄԲՕ։ «Մարմարա» շոգենաւը տեսել է Ցէյլօնից 350 մղոն հեռու 3 մեծ նաւ, որ գնում էին արևելահիւսիս։ Երբ մօտեցաւ նրանց, երևաց, որ մէկը զրահակիր է։

ՆԷԱՊՕԼ։ Վիլհէլմ կայսրը ժամանեց առաւօտեան ժամը 10-ին։

ՄԱՐՍԷԼ։ Անգլիական թագուհին ժամանեց առաւօտեան ժամը 8 ին։ Պաշտօնական ընդունելութիւն չեղաւ։

ՄԱԴՐԻԴ։ Նախատեսվում է մինիստրական ճգնաժամ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Երէկ առաւօտ Հնդկաստանում չափազանց զօրեղ երկրաշարժ եղաւ. Նկատվեցին 11 հատ ստորերկրեայ հարուածներ։ Ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ է։ Կան շատ սպանվածներ և վիրաւորներ։ Դժբաղդութեան մանրամասնութիւնները պարզված չեն։

24 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Լէսսար հեռագրում է Պէկինից, որ մարտի 15-ին Շանհայգուան եկան Ինկօու գնալու համար կոմս Օլսուֆիէվ, Գէրասիմով, 12 բժիշկներ, կին-բժիշկը, 3 գթութեան եղբայրներ, 28 գթութեան քոյրեր, 258 սանիտարներ և 40 հացթուխներ։ Բոլորը առողջ են և գնում են Ռուսաստան և մարտի 18-ին ճանապարհ ընկան Չինգվանտաօից Շանհայ։—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ արտասահմանեան լրագիրներում երևացին նկատողութիւններ այն մասին, թէ մեզ մօտ հիմնվել է առանձին յանձնաժողով վճռելու համար այն հարցը՝ թէ արդեօք պէտք է պատերազմը շարունակել, թէ խաղաղութեան դաշն կապել։ Ամենաճշգրիտ աղբիւրներից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, այդ տեսակ լուրերը զուրկ են որ և է հիմքից։ Յանձնաժողովը յիրաւի հրաւիրված էր, բայց նրա առաջ դրված էր վճռելու այն խնդիրը, թէ որքան առձեռն միջոցներ կան կռիւը շարունակելու համար, և թէ որպիսի լաւագոյն միջոցներ կան զանազան մթերքներ հայթհայթելու համար։ Գործերի ժամանակակից դրութիւնը, չը նայելով մեզ վիճակված մի շարք անաջողութիւններին, ոչինչ առիթ չէ տալիս կարծելու, թէ անհնար է մեզ համար կռիւը շարունակել, և Ռուսաստանը պարտաւոր է աշխատել խաղաղութիւն կապելու Եապօնիայի հետ։ Մեզ անհրաժեշտ է հաստատուն և պատւաւոր խաղաղութիւն, և վերոյիշեալ յանձնաժողովի հիմնումը, որը այժմ արդէն աւարտել է իր աշխատանքը, աւելորդ անգամ ցոյց է տալիս, որ մեր կառավարութիւնը հէնց դրա մասին է մտածում, և ոչ թէ այն մասին, թէ ինչ է ուզում նրա վզին հոգածութեամբ փաթաթել արտասահմանեան մամուլը։—Մարտի 22-ին կայացաւ Սրբազնագոյն Սինօդի նիստը, ուր վերջնական ձևով վճռեց պատրիարքութիւն մտցնելու հարցը Ռուսաստանում և համառուսական պատրիարք ընտրելու համար եկեղեցական ժողով գումարելու խնդիրը։ Սինօդի որոշումը կը ներկայացվի Թագաւոր Կայսրին։ Մտադրութիւն կայ եկեղեցական իրաւունքի կանոնների հիման վրա, եկեղեցական ժողով գումարել Մօսկվայում։ Պատրիարքութեան ամենահաւանական թեկնածուն համարվում է այն հոգևոր անձը, որը գրաւած ունի հովուապետական բարձրագոյն պաշտօնը մայրաքաղաքում, ուստի պատրիարքական գաւազանը երևի կը ստանայ Պետերբուրգի և Լադօգայի միտրօպօլիտը Անտօնիին։ Սրբազնագոյն Սինօդը պատրիարքի մօտ միայն խորհրդակցական օրգան կը լինի։ Սրբազնագոյն Սինօդի օբէր-պրօկուրօրի պաշտօնը պէտք է վերացվի։ Թագաւորին զեկուցում անելու իրաւունքը անցնում է պատրիարքին։

ԲԵՐԼԻՆ, 23 մարտի։ Գերմանական կառավարութիւնը արդարացի գտաւ անգլիական լօրդերի ժողովում արված հարցապնդումը այն մասին, որ Մարշալեան կղզիների վրա գերմանական մենաշնորհ ունեցող առևտուրը, մի ֆիրմա, որ կառավարչական արտօնութիւններ ունի, դուրս է մղում անգլիական առևտուրը։ Դա ապացոյց է համարվում, որ աշխատում են չը փչացնել յարաբերութիւնները Անգլիայի հետ։

ՎԻԵՆՆԱ։ Երկարատև բանակցութիւններից յետոյ Սերբիային աջողվեց փոխառութիւն անել 4,000,000 ֆունտ ստերլինգի ֆրանսիական, աւստրիական և գերմանական բանկերի միութեան միջոցով։ Սերբիան խոստացել է թնդանօթներ պատուիրել Ֆրանսիայում, ռազմամթերք—Գերմանիայում և վագօններ ու լէրսեր—Աւստրիայում։

ՍԷՆ-ՇՈՒԻ։ Մի քանի ժամ նախագահի գնացքի հասնելուց առաջ Սկօտտ ամրոցը,—գնացքը ուղևորվում էր դէպի Տէխաս,—երկաթուղու գծի վրա գտնվեց մի փաթեթ դինամիտով։ Նա գտնվեց և հեռացրվեց գծի վրայից՝ շնորհիւ երկաթուղային վարչութեան աչալրջութեան։ Դինամիտի գտնվելը գծի վրա բացատրվում է կամ շատ գիտաւորութեամբ և կամ բանւորների անփութութեամբ։

ԲՐԱՑՏՕՆ։ Համայնքների ժողովի անդամի այսօրվայ ընտրութեան ժամանակ ընտրվեց դիմադրական կուսակցութեան թեկնածու Վիլլիէր։ Կառավարութիւնը կորցրեց մի պատգամաւորական տեղ, որ վաղուց պատկանում էր նրան։

ԳԼԷՎՈՒԴ-ՍՊՐԻՆԳՕ։ (Կօլօրադօյի շտատ)։ Այստեղ լիովին կազմակերպված է անթել հեռագրի մի կայարան զինւորական ստորճանաւորների հսկողութեամբ։ Հեռագրական երկու ծառայողների յանձնարարված է գտնվել նախագահ Րուզվէլտի մօտ նրա որսորդական արշաւանքի ժամանակ և հաղորդել նրան ամենաթարմ նորութիւններ, թէ Միացեալ-Նահանգների գործերի և թէ ռուս-եապօնական պատերազմի ընթացքի մասին։

ՎԻԵՆՆԱ. «Պօլիտիշէ կօրրէսպօնդէնց» պաշտօնական օրգանը նկատում է գործերի դրութեան մասին Ունգարիայում, թէ դիմադրական կուսակցութեան պահանջների կատարումը զօրքի վերաբերմամբ սահմանադրութեան միջոցով անկարելի է։ Նոր ընտրութիւններ չեն լինելու։ Ոչ թէ ազգաբնակութիւնը, այլ պատգամաւորական ժողովի մեծամասնութիւնը պէտք է կարծիք յայտնէ այն մասին, թէ զօրքի վերաբերեալ պահանջները սահմանադրական, թէ հակասահմանադրական միջոցներով պէտք է կատարվեն։ Առանց այս վճռի ճգնաժամը ոչ մի քայլ չէ կարող առաջ գնալ դէպի իր լուծումը։ Երէկ, կայսրի գալու ժամանակ, հաւաքվեց ժողովրդի տհագին բազմութիւն, որը, Բուդապէշտում տեղի ունեցած անցքերի պատճառով, ցուցարարական ձևով դիմաւորեց կայսրին ողջոյնի ոգևորված աղաղակներով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտենանտ Խուրկեվիչի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1905 թւի մարտի 24-ից. «Մեր զօրքերի ճակատի առաջ նկատված են թշնամու զօրամասեր Մանդարինգան մեծ ճանապարհի և Ջանտուֆու տանող գծի վրա։ Մայմակայում, Կօրէայի սահմաններում, մեր զօրաբաժինը, 50 վերստ Նիլչժօյից հեռու, ընդհարում ունեցաւ եապօնական հետևակների հետ։ Թշնամին, հալած-

վելով գրաւած դիրքեց, ցրվեց կօզակների բաց արած կրակով և յարձակմամբ:

ԲԵՐԼԻՆ: Գերմանական Թագաժառանգի հարսնացուի հանդիսաւոր մուտքը տեղի կունենայ մայիսի 22-ին: Պսակադրութիւնը նշանակված է մայիսի 24-ին:

ՍՏՕԿՀՕԼՄ: Կառավարութիւնը առաջարկեց ռէյխստագին մի օրինագիծ, որով որոշեալ տուգանքներ են նշանակվում այնպիսի գործադուլների համար, որոնք որ և է վտանգ են սպառնում հասարակութեան:

ՎԻԵՆՆԱ: Մակեդոնական ֆինանսական վարչութեան վերաբերմամբ Անգլիայի կազմած նախագծի մասին պետութիւնների մէջ տեղի է ունենում կարծիքների փոխանակութիւն: Շատ հաւանական է, որ ֆինանսական վարչութիւնը, համաձայն Բ. Դրան ցանկութեան, Թիայ Օսմանեան բանկի իրաւասութեան տակ, բայց և այնպէս կը մացնվի եւրոպական վերահսկողութիւն:

ՎԱՐՇԱՎԱ: «Варшавскій Дневникъ» հաղորդում է, որ գօրօդօվօյ Սարապի վրա պրագեան հիւանդանոցում կրակ արձակող չարագործը բռնված է:

ՄԱՐՍԷԼ: Երէկ անգլիական Թագուհին կառքով պտտում էր քաղաքում և նախաճաշից յետոյ վերադարձաւ զբօսանաւը: Ապա Թագուհին ընդունեց Ռօնայի Ափերի դէպարտամէնտի պրէֆէկտին, որին շատ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց:

ՆԷԱՊՕԼ: Վիլհէլմ կայսրը «Համբուրգ» շոգենաւի վրա ընդունեց պրինց Ադալբէրգին, տեղական իշխանութիւնները և գերմանական Թօլօնիան, ապա կայսրը գնաց գերմանական հիւպատոսարանը: Նէապօլ ժամանելուց յետոյ Վիլհէլմ կայսրը ողջոյնի հեռագիր ուղարկեց պապին:—Բացի արտաքին գործերի մինիստրից, ծովային մինիստր Միրաբէլլօ եւս նոյնպէս կուղեկցէ իտալական Թագաւորին դէպի Նէապօլ:

ՄԱԴՐԻԴ: Մալագեան և Սէվիլեան նահանգներում սարսափելի աղքատութիւն է տիրում աշխատանքի բացակայութեան պատճառով: Կառավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առնում:

ՆԻՐՁ: Քաղաքապետը հրատարակեց պարտաւորիչ կանոններ առևտրական և արդիւնաբերական հաստատութիւնները բանալու և փակելու մասին քաղաքապետութեան մէջ լի և տօն օրերին, որ մշակել են տէրերը և ծառայողները փոխադարձ համաձայնութեամբ:

ՍԱՄԱՐԱ: Գիշերը ժամագործի մագազինում նահանգապետի բնակարանի տակ սպանվեցին մագազինի տէրը և նրա քոյրը: Մագազինը կողոպտված է:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ՈՒՍԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՁԻԳՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և ներվային

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն:

Զ. Ի. ԲՈՒԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ՍԱԼՕԼՕՎ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՁԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½-2 ժ. մանեաբարձութեան և կանանց հ.

ԽՐԽԿՈՆԵՐԸ

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.

Գ. Ա. ԱՐԳԱՋԻԱՆԻ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերիօզիական հետազօտութիւնները:

Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.:

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ:

Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՂԱԽՎԷՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6 ժ.—9 ժ.: Կուկիա, Սեմեօնօվսկայեա փ. № 20. (ու. կ. ե.) 26—30

ՆՈՐ ՍԵԶՕՆ

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ ԹԱՏՐՕՆ

Կիրակի, մարտի 20-ին

ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ

„ՄՇՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ„

Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասան պ. Գ. Պարոն-Սարգսեանի

Ի ՆՊԱՍՏ Պ. Գ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԻ

Կը ներկայացնէ I. հայերէն լեզուով

Առաջին անգամ Հաւլաբարի բեմի վրա Մօլիէրի յայտնի պիեսը

ԴՕՆ-ԺՈՒԱՆ

Դրամա 5 գործ. Թարգմ. Ա. Մանդինեանի:

Դօն-Ժուանի դերը կը կատարէ. պ. Փիրումեան

Լեպօրէլլօի դերը. . . պ. Պարոն-Սարգսեան

II. վրացերէն լեզուով

ՎԱՐՁՈՒ ԿԻՆ

Վօդրվիլ 1 գործ. Թարգմ. Ղիփիանու:

Մասնակցում են.—Օր.օր. Բէգիջանեան, Բուչուկուրի, պ.պ. Առաքելեան, Գալստեան, Գաւրուշ, Լաշքարեան, Ղուչչեան, Ներսէսեան, Զալարեան, Պարոն-Սարգսեան, Փօղոսեան, Վարդանեան, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշներ:

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան:

Տեղերի գները բենեֆիսային են:

Խաղամիջոցներին կը նուագէ զինւորական երաժշտական խումբը:

Ռէժիսէօր՝ պ. Գ. Պարոն-Սարգսեան

1—3 Դիրէկցիա՝ պ. Պ. Առախեանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

ՄԱՇԿԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ամեն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Վելիամինօվսկայա փողոց № 8: (ե.ո.) 66—100

Լոյս է տեսել և վաճառվում է

ԽԱԺԱԿ

«ՀԱՐԿԵՐԸ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆՈՒՄ»

Գինն է 40 կօպէկ

Դիմել Թիֆլիս—«Գուտտենբէրգ» գրախանութը: Առնուաղը 5 հատ ցանկացողը կարող է դիմել հեղինակին, «Մշակ»-ի խմբագրութիւն:

Լոյս տեսաւ առանձին գրքոյկով

ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

«ՄԻ ՔԱՆԻ ՕՐ ԱՐՑԱԽՈՒՄ և ՍԻՒՆԻՔՈՒՄ»

(հայ տուրիստի յիշողութիւններից)

Գինն է 20 կօպէկ

Դիմել գրավաճառանոցներին 2—5

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ ԵՄ

և պատրաստ են տպագրութեան

1. В. Свѣтловъ—«Пути жизни», ժամ. վէպ, մօտ 400 տպ. երես.
2. Л. Н. Толстой—«О жизни».
3. » » «О любви».
4. » » «О женщинахъ».
5. Г. Сенкевичъ—«Чья вина».
6. » » «Комедія изъ за ошибокъ».

Վ. Տէր-Աբրահամեան

Թէհրան. 3—3

Նոր լոյս տեսաւ

Ք. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ

մշակած հայկական երգերի

Երկրորդ տետրը

որը պիանօյի համար ներդաշնակել է

ԼԵՕՆԻԴ ԿՆԻՆԱ

Առաջի տետրի գինն է՝ 1 ր., երկրորդի՝ 75 կ., երկու տետրն էլ վաճառվում են Լանկօյի երաժշտական և «Գուտտենբերգի» գրավաճառանոցներում, «Պուզրէսս» խանութում և հրատարակչի—Ք. Կարա-Մուրզայի (ул. Панасевича № 8) մօտ. նրա մօտ է և պահեստը: 7—10

Թիֆլիսի Նահանգական ազնուականութեան Պարագլխի պաշտօնակատարը յայտնում է նահանգի պ.պ. ազնուականներին, որ մարտի 31-ի առաւօտեան ժամը 11-ին իշխան Կօրուլօվի տանը (Գրիբօեդօվսկի փող.) կայանալու է նահանգի ազնուականութեան արտակարգ ժողով:

Արտակարգ ժողովի զբաղմունքի առարկաներն են. 1) Նահանգի ազնուականութեան կողմից ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆԸ ամենահպատակ ուղերձ ներկայացնելու մասին: 2) Քննել և մշակել միջոցներ հանդստացնելու Թիֆլիսի նահանգի երկրագործ ազգաբնակութիւնը: (կ. չ. ո.) 2—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

Լեվ Տօլստօյի

ՈՐՏԵՂ ՍԷՐ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂ ԱՍՏՈՒԱԾ

գինն է 5 կօպ. և Յ. Պարոնեանի «Երգիծաբանական յօդուածներ», գինն է 5 կօպ.: Վաճառվում է տեղական բոլոր գրավաճառանոցներում: Գումարով ցանկացողներին 100 օրինակ 3 ր. 50 կօպ. ճանապարհածախսով:

Մեզ մօտ վաճառվում է նաև «Փառք Հայաստանի» պատկերներ, գինն է 2 րուբլի ճանապարհածախսով: Դիմել. Тифлисъ, Саперный пер. № 23. Книгоиздатель А. А. Ованесіянцъ. (ու. շ. կ.) 1—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. Շերմազանեանց

ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6: Երևանեան հրապարակ, տուն Արղութեան, լուսանկար Լալայեանցի բնակարան:

Լոյս տեսաւ

ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԻՉ

Նահապետ ՔՈՒՉԱԿԻ երգերը

(Մեծ հայ բանաստեղծի 120 ընտիր բանաստեղծութիւնները առաջաբանով—կենսագրութեամբ), մշակեց Գէորգ Աստուր:

Գինը 40 կօպէկ.

Ծախվում է Թիֆլիսի գրավաճառների մօտ: Գումարով առնողները կարող են դիմել գրաւոր. Тифлисъ, Графская ул. д. № 9, Г. К. Аствацатурьяну. 1—10

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

Յարմարեցրած նորուսների համար:

Գինը 20 կօպ.:

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարմարեցրած խմբապետների համար

Գինը 40 կօպ.:

Դիմել. Армавиръ Кубан. об. регенту С. Шааняну. 4—1

Շարունակվում է բաժանորդագրութիւն

1905 թ.

„ՄՈՒՐՃ"

ԳՐԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

Բաժանորդագրութիւնը Ռուսաստանում 10 րուբլի: Արտասահմանի համար 12 րուբլի:

Գիւղական քահանաների, գիւղ. ուսուցիչների և միջնակարգ դպրոցների աշակերտների համար տարեկան բաժանորդագինն է 8 րուբլի Ռուսաստանում: Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում:

1905 թ. բաժանորդներին տրվելու է իբրև յաւելված Ա. Մօրիէրի՝ «ՀԱՋԻ ԲԱԲԱՆ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ» հռչակաւոր վէպը:

Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է.—Թիֆլիսում. 1) Խմբագրատանը (Ծավճավաձեան փողոց, № 16. 2) Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցում:

Կայսրութեան այլ տեղերից դիմում են. Тифлисъ, редакція „Мурчъ".

Արտասահմանից. Tiflis, Rédaction de la revue «Mourtch.» 2—5

Շարունակվում է բաժանորդագրութիւնը

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ ԹԵՐԹ

Նկարազարդ կիսամսեայ հանդէսի

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ (1904—1905)

Աշխատակցութեամբ Թիֆլիսի, գաւառների և արտասահմանի շատ բժիշկների

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ԱՄԵՆ ՏԵՂ

Տարին—2 ր. 50 կօպ. (Արտասահման 8 ֆրանկ).

Կէս տարին—1 ր. 75 կօպ. Երեք ամիսը—1 ր.

Նոր բաժանորդները կը ստանան բոլոր լոյս տեսած համարները իրանց յաւելուածներով:

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում:

Բաժանորդագրական տարին հօկտեմբերից հօկտեմբեր է:

Անցեալ (1903—1904) տարվայ մնացած համարները (№ 7-ից մինչև 24) իրանց յաւելուածներով արժեն բաժանորդների համար 1 րուբլի:

Օտար քաղաքներից դիմում են. Тифлисъ, редакція «Арогджапаик Терт» կամ Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ».

Արտասահմանից. Tiflis, Rédaction de la Revue «Arogdjapaik Tert».

3—3 Խմբագիր-հրատարակիչ Դ-ր Վ. Արծրունի

Կովկասում տպագրական գործով պարապող անձերի փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնը

Այդ ընկերութեան առաջին ընդհանուր ժողովը կայանալու է ուրբաթ, մարտի 25-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Թիֆլիսի քաղաքային դումայի դահլիճում:

Քննութեան առարկաներն են.

1) Ընկերութեան հիմնարկութեան համառօտ պատմական տեսութիւնը:

2) Կանոնադրութիւն մշակող յանձնաժողովի առաջարկը անդամ ընդունելու մասին այն անձերին, որոնք մինչև ընդհանուր ժողովը ցանկութիւն են յայտնել լինելու անդամ:

3) Ընկերութեան կանոնադրութեան ընթերցումը և ընկերութեան բացումը:

4) Վարչութեան և վերստուգող յանձնաժողովի անդամների և նրանց կանդիդատների թւի որոշումը, նոյնպէս և ընտրութիւնը:

5) Վարչութեան կազմութիւնից ծագող հարցեր:

Անդամ կարելի է նախապէս գրվել և անդամական ընտրութեան տոմսեր ստանալ. ա) «Тиф. Лист.»-ի խմբագրատանը Ս. Կ. Միխայլօվից (ժամը 11—4 ը). բ) «Յնօրիս-Փուրցէլիի» խմբագրութեան մէջ Ա. Գ. Ջաբադարիից և գ) քաղաքային կրէդիտային ընկերութեան մէջ Ռ. Ա. Յովհաննիսեանից (ժամը 10—2-ին ցերեկը): (ա. օ.) 3—3

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում վաճառվում են

հետևեալ նոր գրքերը՝

Մուրացան, Երկասիրութիւնների ա. հատորը. Նոյի ագռաւը, Առաքեալը, Խորհրդաւոր Միանձնուհի, գինը 1 ր. 50 կ.

Շիրվանզադէ, Նամուս, գ. 1 ր.

» Ցաւագարը, գ. 50 կ.

» Քաօս, վէպ, գ. 1 ր. 50 կ.

» Երկերի ժողովածու, հատոր ա., բ., գ., իւրաքանչիւրը 1 ր. 50 կ.

Պասկանեան Ռ., Երկասիրութիւնների գ. հատոր, 1 ր. 50 կ.

Պալասանեան Ս., Պատմութիւն հայոց, 1 ր. 50 կ.

Պռօշեան Պ., Հացի խնդիր, վէպ, 1 ր. 50 կ.

Սունդուկեան Գ. Ե., Երկասիրութիւնների հատոր ա. Համով-հոտով, հեղ. պատկերով, 1 ր. 25 կ.

Ս. Էջմիածին, 303—1903, պատկերազարդ նկարագրութիւն, 1 ր.

Տ. Եժ., Լուսադիմին, Թարգ. Մ. Բարխուդարեանի, 1 ր.

Վերոյիշեալ գրքերից միանուագ տասը րուբլու գնողները Թիֆլիսում ստանում են 10% զեղչ, օտար քաղաքներից պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում:

Դիմել՝ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (ո.) 8—10

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 24-го Марта 1905 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» ԸՆԿ. Электропечатня типографскаго Т—ва „Гермесъ". Мад. ул. №15